

Pánská i dámská móda z první pol. 19. stol.

Šat mužů měl polovojenský vzhled. Kalhoty nosily se úzké, přilehlé, často kožené. Sahaly do polou lýtek a zasunovaly se do polovysokých bot. Na košili, která někdy měla límeček se špicemi, vzhůru postavenými, vázal se složený šátek. Na hluboce vystrženu vestu oblékali frak, prostý všech příkras. Střihově upoutávají tyto fraky vysoko postaveným límcem, opatřeným vzadu a ve předu nápadně velkými klopami. Zapínání fraku bývalo obyčejně dvouřadové. Býval ze sukna temnějších barev, ale kalhoty nosily se světlé, žlutavé, béžové, někdy i šedobílé. Napoleonské dvourohé klobouky, posazené napříč hlavy, byly nejoblíbenější, nosily se však i plstěné polocylinky. Z konce 18. stol. byl převzat popsán již límcový plášť carrick.

V letech 20. min. stol. ustupuje móda empireová novému směru, ale šat mužů byl převzat do stejnokroje vojenského a u mnohých pluků udržel se do pol. minul. stol. i déle. Empireový šat s límcovým pláštěm je vhodným kostymem i pro postiliony z I. pol. 19. stol.

S úpadkem slávy Napoleonovy zaniká i empire a byl v letech dvacátých nahrazen módou biedermeieru.

Nejnápadnější je změna v linii ženského šatu. Sukně se začaly zvolna rozšiřovat. Ženy se vrátily opět ke spodničkám, ale dlouhé kalhoty s volánky neodložily. Na dolejší třetinu sukne našívány zase volánky a ryšky. Tělo se opět stahovalo šněrovačkou a upnutý dílkový živůtek měl velmi bohaté rukávy, ve

kterých se téměř ztrácel. Kol výstřihu kladeny široké límce z kraječek nebo hedvábí. Také linka pasová se vrátila do pasu. Jako vrchní šat se nosily dlouhé peleriny ze sametu, nebo kašmírové velké šátky, zvané salupy.

Účesy mají mnoho lokýnek visutých i připnutých. Na ně se kladly kukaňovité klobouky, pod bradu uvázané a přebohatě ozdobené ryšky z hedvábí nebo krajek, s květinami a mnoha metry stuh. Textilní trhy přinesly nové tkaniny, zhotovené na prvních tkacích strojích. Byly to gázy, mully a jemné vlněné látky vzorů kvítkových. Také první strojem zhotovené krajky uplatňovány hojně na šatě i kloboucích.

Kabelky v podobě rozměrných sáčků vyšivaly se drobnými korálky nebo jemným gobelinovým stehem. Vhodným doplňkem tohoto kostymu může být i malý sluník.

Pozoruhodnou novinkou šatu mužů této doby byly dlouhé, dosti úzké kalhoty, po prvé nošené přes boty. Bývaly z vlněných látek, světlých barev. Nebyly ojedinělé ani kalhoty kostkované. Na košili, ze které zmizely empirové špice límečku, vázal se opět šátek, tentokrát s delšími konci. Z nich se vázaly malé kličky. Vesta byla chloubou mladých i starých. Bývala hedvábná nebo sametová, nezřídka vyšívaná drobnými kvítečky. Měla velké klopky. Přes ní oblékal se šosatý kabát, do pasu upnutý k tělu. Šil se nejčastěji ze sukna v barvách skořicově hnědé, modré, zelené a p. Černé nosili jen kněží, někdy i lékaři, soudci, učitelé a starší muži vůbec. Límecový plášť byl i v této době v oblibě, ale po roce 30. mladíci mívali jej barevně podšitý a jen s jedním límcem. Na hlavu náleží plstěný cylindr a do ruky hůl, často uměle provedená.

Móda biedermeieru udržela se u nás přibližně do roku 1848. Modely k nám přicházely více z Vídně, než z Paříže, hlavně po kongresu vídeňském. Snad žádná doba nezaslouží si tolik pozornosti ochotníků, jako právě tato. Je to prostředí Jos. Kaj. Tyla, K. H. Máchy, K. Havlíčka-Borovského, J. Smetany, Mag. D. Rettigové a mnoha jiných buditelů, které tak často musíme na jevišti představit.

Slovanský sjezd v Praze r. 1848 nejen posílil myšlenku slovanského bratrství, ale začlenil i některé prvky slovanských obleků do běžné módy. Byly to především staročeské čapky, zvané poděbradky, se sametovým neb kožíšninovým lemem a barevným dénkem. Nosili je nejen studenti, ale i měšťané a řemeslníci a všichni ti, kteří chtěli učiniti veřejné přiznání k češství v poněmčených tehdá městech. Z podobných důvodů

Josef Mánes

(1820—1871):

František Ladislav

Rieger (1818—1903).

Majetek Dr. B. Riegra
v Praze.

nošeno i šňůrování na pánských kabátech. Ba víme, že Jos. Mánes zabýval se i návrhy na český národní šat pro ženy i muže. Za přísného režimu Bachova však nedošlo k jeho provedení, zůstal jen v návrzích. Černý, šosatý kabát se šňůrovým zapínáním, zvaný »čamara« nechyběl však v šatníku vlastenecky smýšlejících našich dědů a otců. Čamara bývala obvykle pořizována na první studentský ples a oblékána pravidelně při všech veřejných národních projevech nebo i jen jako sváteční oblek. Tento kabát, tolik nenáviděný rakouskou policií, zanikl až po převratu r. 1918. Tedy v četných hrách ze druhé poloviny XIX. stol. i ze začátku našeho století je možno jej uplatnit. Pamatujte, že k masce mnohých našich buditelů čamara neodlučně náleží!

V letech 50. min. stol. móda biedermeieru ustoupila t. zv. třetí krinolině. Sukně se prodloužila k zemi a rozšířila tou měrou, že ani větší počet spodniček žádoucne nerozšířil postavu.

Bylo nutno opět použití drátěných obručí, jejichž tvar rozšířil rozměry sukně, zvláště od kolen dolů. Na sukni našívalo se mnoho drobných volánků z látky nebo krajek. Móda předpisovala látky velkokvěté nebo pruhované. Také pestré kostky se nosily několik období.

Těsné živůtky oblékaly se na sešněrované tělo a vyznačovaly se nadměrným výstřihem, obnažujícím ramena. Výstřih býval lemován 2—3 náběrami, často z krajek. U vycházkových šatů býval výstřih zčásti zakryt krajkovým límcem »bertou«, jehož konce visely pod pás. Přes šat oblékány různé mantily, paletoty a kacabajky, v zimě soukenné, sametové nebo kožišninové, za mírné pohody hedvábné nebo krajkové.

Účesy nosily se hladké s pěšinkou nad čelem a na ně si kladly malé čepečkovité klobouky.

Móda mužů se od dob biedermeieru mnoho neměnila. Vedle společenského fraku objevil se jaquette se zaoblenými šosy, šitý z různobarevných látek. Dvouřadová vesta měla široké klopy. V letech 60. sakový oblek se stal velkou módou a od těch dob se nosí jen s malými změnami. Tvrdý plstěný klobouk, k oficiálním příležitostem cylindr, doplňovaly vzhled mužů z konce min. století.

Větší společnost ovšem se neobešla bez slušivých uniforem rakouských důstojníků nebo státních úředníků. Ochotník nikdy neopomene stejnokroj doplnití bílou, hedvábnou šálkou pod tuhý límec bluzy, rukavicemi a vzorně naleštěnou botou.

V letech 70. krinolina sice zmizela, ale sukně byla podkládána alespoň vzadu a na bocích, čímž z pohledu bočního zdálo se tělo zdeformováno. Je to móda »turnýry«. Látka na sukni tvořila závěsy, ukončené rýšky nebo náběrami. Vlečka se nosila i k vycházkovým šatům. Živůtky těsně obepínaly hrudník i pás a byly prodlouženy asi 5—8 cm na boky. Vycházkové šaty byly upnuté až ke krku, s nízkým stojáčkem. Vpředu se nosila pod krkem velká brož, pod níž visávalo krajkové fichy. Jen velká večerní roba směla mítí výstřih a krátké rukávy, doplněné dlouhou rukavicí.

Vlasy si ženy upevňovaly do sítěk až po ramena, říkaly tomu účesu »do necu«. V letech 80. si přední vlasy přistřihovaly na ofinu a zadní splétaly do uzlu. Na účesy kladly maličké kloboučky »kapotky«, bohatě ozdobené péry, stuhami a květinami.

Textilní trhy přinášely již velký výběr látek hedvábných, vlněných i krajkových, které téměř každý rok poněkud změnily módní linii. Velké oblíbené se těšily též ozdoby korálové, našívání na živůtky šatů.